

Miramar en el devenir de l'història (S. XIII-XVIII)

JOAN ROSSELLÓ LLITERAS

Sovint el lloc de Miramar, tot ple d'història i bellesa, ha cridat l'atenció dels estudiosos i escriptors: uns han tractat aspectes generals,¹ altres partint de la presència de Ramon Llull han investigat sobre els personatges que desde llavors hi han desfilat: ² l'escola de llengües aràbigues,³ els monjos de St. Jeròni,⁴ el P. Antoni Castañeda,⁵ els ermitans,⁶ els posseïdors d'aquell paratge,⁷ etc.

Semblaria de bades un altre treball reincident damunt el mateix tema, però la localització de nous documents aconsellen la publicació d'aquesta aportació, per profit del proïsme.

Durant la catalogació de la secció de causes beneficials de l'Arxiu Diocesà hem trobat una querella entre D. Pere Gual Dezmur i Barco, fill de Gregori Desmur Pueyo, i Ramon Fortuny Gual, fill de D. Jordi i D.ª Violant;⁸ ambdós engrescats a discutir sobre el dret de patronat d'un benefici fundat a l'altar de Tots Sants de la seu, vacant per obit de Miquel Palou, intenten entroncar amb

¹ Coloma ROSSELLÓ SANZ, *Guia histórico-descriptiva de Valldemosa y Miramar*, Palma, 1910; Luis Salvador de HABSBURGO, *Lo que sé de Miramar*, Palma, 1911; Gaspar MUNAR OLIVER, *Visió històrica de Miramar*, BSAL 25 (1976-1977) 243-255; Miguel COLOM, *El nombre de Miramar dentro de la toponimia luliana*, E. L., 22 (1968) 67-69.

² Antoni R. PASQUAL, *Vindictiae Lullianae*, Palma, 1718; Sebastián GARCÍAS PALOU, *El Miramar de Ramón Llull*, Palma, 1977; M. CRUZ HERNÁNDEZ, *La fundación de Miramar y el sentido de la Sabiduría cristiana de Ramón Llull*, E. L., 22 (1968) 1-7; Sebastián TRIAS MERCANT, *La ideología de Miramar*, E. L., 22 (1968) 9-29; Josep PERARNAU, *Sobre una nova font de notícies de Miramar*, E. L., 23 (1969) 69-72.

³ R. BRUMMER, *L'enseignement de la langue arabe a Miramar: faits et conjectures*, E. L. 22 (1968) 37-48.

⁴ Bartolomé GUASP GELABERT, *Jerónimos en Miramar de Mallorca. Ermitaños del Sacro Yermo Insular*, Palma, 1961; id., *De cuando frailes jerónimos poseyeron Miramar (1401-1442)*, BSAL 25 (1976-1977) 190-208; Ramon ROSSELLÓ VAQUER i Jaume BOVER PUJOL, *El monestir jeronim de la Trinitat de Miramar, Mallorca. Notes disperses*, E. L., 24 (1980) 215-223.

⁵ Miguel NICOLAU, *El P. Jerónimo Nadal en Miramar y sus relaciones con el V. Padre Antonio Castañeda*, E. L., 28 (1978) 307-314.

⁶ Lorenzo ALZINA ROSSELLÓ, *Ermitaños y monjes jerónimos en Miramar de Valldemosa, Yermo* 6 (1968) 69-76; Antoni GILI FERRER, *Ermitaños de Mallorca. Juan Mir y su obra*, Mallorca, 1988.

⁷ Jaime SALVÁ, *Los poseedores de miramar*, BSAL 25 (1976-1977) 141-153.

⁸ *Pleito sobre la vacante por muerte del licenciado Miguel Palou Pbro. de un beneficio fundado en la Sta. iglesia catedral entre partes de la una el Rdo. Dr. Mateo Vidal Pbro. y de la otra el Lic. Cristóbal Salvá también Pbro.* ADM. 19/9/1.

Arnau Desmur, pretès fundador del benefici, instituit el 25 de novembre de 1423; hi ha una transacció firmada dia 11 d'agost de l'any 1700 entre Mateu Gual Desmur i Sunyer i Magdalena de Pueyo vda. d'Agustí Gual Sunyer d'una part, i de part altra Maria Cotoner Vda. de Jeroni Gual Termens i Desmur, Magdalena Sureda vda. de Francesc Cotoner i Marc Antoni Cotoner, tutors de Violant Gual, filla del referit Jeroni, que litigaven sobre la propietat de Son Gallart "antigament dit Miramar" (fol. 27) i altres béns que foren d'Arnau Desmur, misser, fundador de l'esmentat benefici. Una de les parts intenta demostrar el poc valor de les terres per l'escassetat dels fruits, tal com sempre ha succeït.

Aquesta transacció és síntesi d'un procés molt llarg, desconegut fins suara, que gràcies a la diligència i bon treball del Sr. Antoni Mut, director del Arxiu del Regne de Mallorca, recentment ha sigut catalogat i posat a l'abast dels investigadors.⁹

Transcrivim una part de la transacció, i per illustrar-ho, en notes de peu de pàgina posam els documents que se mencionen i hem localitzat en el *Procés dels Ermitans*.

ADM. 19/9/1 fol. 45 v.-56.

Per part empero de nosaltres ditas D.ª Maria Cotoner Vda. y D.ª Violant Gual y Cotoner, muller del dit D. Francesch Sureda Santmertí, se pretenia y preten en dita causa que antes be la dita transacció, ajuste y concordia fet y firmat entre de nosaltres ditas parts en lo citat instrument publich dels 11 de agost de 1700 en notas de dit Campamar y Llebres connotaris en ninguna manera devia, ni podia ser revocada ni menos declarat nullo per ningun de los motius per part de V. S. dit señor D. Gregori y antes de dit señor D. Francesch Gual son jermà, perque pretenim que a demes de estar a nostron favor la presumpció de dret per la subsistencia, legalidad y justicia del dit contracte y transacció, major presumpcio te per excloure las oposicions de derecho, simulacio y demes allegats en la causa de ficcio de causas et alias, havent-se feta dita transacció, convinguda y acordada ab intervenció de los nostros advocats, el illustre señor Dr. D. Jaume Llorens prevere y canonge que lo fonch de la santa iglesia cathedral qui apres de haver tingut d'iferents empleos de judicaturas en esta isla fonch enomenat per se magestad (que Deu guarde) canceller real y jutge de competencias en este reyne de Mallorca y el illustre señor Dr. D. Bernedi Bauçà qui axi meteix havent regit semblants empleos de judicaturas fonch provehit en una de las plassas de ohidor en la nova formació de la Real Audiencia de este reyne y un y altre es publich y notori son estat de los mes doctes juristas y advocats en este reyne de Mallorca per la sua doctrina han dexat molt recomendable memoria y nunca pot presumirse que homens tant doctes com los referits cometessen los pretesos erros y demes defectes de

⁹ D. Ramón Gual contra los ermitaños de Trinidad y Servín de Vernin. Escribano Juan Antonio Forcimany. El títol interior reza així: Ramon Gual contra los armitans de Trinidad y Zerbin de Vernin, ARM. Audiencia, A. CXXIV.—Desde ara citarem continuament aquest proces, i per evitar repeticions indicarem tan solament els fols corresponents.

que en contrari se preten tractar dita transacció ni menos los consentissen ni que aliunde dexassen de reparar los no los haguessen haguts y axi se pretenia per part de nosaltres no se havien en dita transaccio comesos errors alguns; tant respecte de las milloras fetas en lo dit predio que se expressa foren en cantidad de 5587 lliures 10 sous ni menos en la partida de los gastos que se expressaren importar passada de 4000 lliures perque se ha de suposar que segons consta de los instruments inserits en lo proces antich que seguí D. Oliver Gual Termens Desmur, autor del dit D. Geronim pare y merit quondam respective de nosaltres el predio son Gallard olim Mira Marera (sic) totalment inculto y infructifero y tot garriga com resulta de l acte de 15 de octubre de 1276 fol. 260¹⁰ en que el serenissimo señor rey D. Jayme de gloriosa memoria per concanbi de un censal de poch valor com expressa dit acte adquirí la dita alcaria de Miramar de los pares abat y monjos cistercienses del convent de la Real del present reyne y el dit instrument ja se infereix lo poch valor que poria tenir dit predio y tambe resulta del altre de 18 abril 1300 fol. 264¹¹ de dit procés en que el serenissimo señor rey D. Jaume segon, fill de lo antecedent feu donació y restitui lo dit predio ab las casas que son las del oretori de Trinidad a los dits pares de dit monestir de la Real ab todas ses partinencias ab pacte de no alienar lo no obligarlo y que deguessen viurer alli dos monjos sacerdotes y ultra los cedi 10 ll cens moneda de Mallorca per subcidi de la manutenció de los dits dos monjos y consta que

¹⁰ Noverint universi quod Jacobus, Dei gratia, rex Majoricarum, comes Rossilionis, Ceritanie etc (...) gratis et ex certa scientia (...) conmutamus et excambiamus per franchum et liberum alodium vobis fratri Umberto, abbati monasterii de Regali, ordinis cisterciensium (...) quadraginta octo maçemutinas censuales quas anno quolibet recipimus in quadam alqueria que fuit de na Macona, que per nos tenetur in Deyano, que alqueria affrontatur ex una parte in montanea prout aque versant et ex alia parte in honore de... in honore Raymundi de Sabadello que tenetur per vestrum monasterium (...) frater Imbertus, abbas dicti monasterii de Regali, assensu et voluntate fratris Arnaldi abbatis monasterii Sante Marie Fontis Frigidi Visitationis dicti ordinis nostri et totius conventus ejusdem monasterii presentes et futuros recipientes in excambio a vobis domino Jacobo, Dei gratia rege Majoricarum (...) commutamus et excambiamus vobis et vestris perpetuo per franchum et liberum alodium quandam alqueriam quam habemus in Deyano prout eam per nos tenere consuevit Bartholomeus Calaffati, que alqueria affrontat ex una parte in mari et ex alia in honore Muntanerii qui per nostrum monasterium tenetur et ex alia in alqueria que fuit Exameni de Luzia et ex alia in serra que dividit cum valle. = Actum idus octobris (15 octubre) anno a nat. Dni. MCCLXXVI. = Firma entre altres fr. Pere de Villando, cistercienc.

Cfr. ARM. Audiencia, A. CXXIV, fols. 260 v.-264.

¹¹ Nos Jacobus, Dei gratia, rex Majoricarum (...) damus donatione irrevocabili inter vivos et concedimus vobis venerabilibus viris fratri Johanni Alberti et conventui Sancte Marie de Regali, ordinis cisterciensis ac diocesis Majoricarum et successoribus vestris imperpetuum, domum nostram seu domos et locum vocatum Miramar cum terris, vineis et laborationibus que ibi sunt (...) ita videlicet quod vos dictus abbas et conventus dicti monasterii situs astricti et habere, tenere teneamini quos presbiteros monachos in illa domo seu loco vocato Miramar cunctis temporibus in futurum (...) perpetuo inhabitent et ibidem celebrent in capella que est ibi diebus singulis quibus poterint missarum officia pro anima nostra et parentum nostrorum et omnium fidelium defunctorum, conservent etiam domum (...) tecta reficiatis et vineas et terras excoli et laborari faciatis (...) Preterea damus et assignamus vobis abbati (...) decem libras regalium Maioricarum minorum percipiendas quolibet anno in festo sancti Michaelis tamdiu in Civitate Majoricarum per manum procuratoris redditum nostrorum Majoricarum. Affrontat autem dictus locus de Miramar ex una parte in honore vestro de Deyano et ex alia parte in mari et ex alia in montanea Guillermi Cerdani quam pro nobis tenet et ex alia parte in alqueria Petri Ferrarii que fuit de na Xemena. = Actum XIV kalendas aprilis (19 març) anno a nat. Dni. MCCC. = Firman el rei, l'abat fr. Joan, fr. Jaume de Pieres i fr. Pere Coll.

Cfr. id. fol. 264-267.

aptes mediant altre instrument dels 13 de desembre de 1337 fol. 268¹² de dit proces lo abat y monjos de dit monestir de la Real renunciaren altre vegada al señor rey dit predio y terras con tal que estiguessen exemps de la obligació de mantenir allí los dos monjos de que es evident lo inhumil que eren ditas terras y predio que també se conprova de que havent estat en lo oretori de Trinidad religiosos del orde del pare sant Francesch a diligencias del illuminat Dr. y martir el beato Ramon Llull, mallorqui per lo collegi que allí volgué fundar de enseñarse de llenguas, aptes que dits religiosos menors per no poderse mentenir en dit lloch lo renunciaren, consta que mediant instrument fol. 274¹³ del dit

12 ...Cum de pertinentiis dicti loci de Miramar stabilissent quemdam raffallum Petro de Balneis et propter hoc, tempore serenissimi domini regis Sancii, bone memorie, processum fuisset ad occupationem dicti raffalli et etiam cetera loca de Miramar que sunt dicti monasterii dicerentur fore comissa et posse merito, ad manum regiam applicari, licet non essent occupata de facto, immo serenissimus dominus rex Majoricarum comissionem hujusmodi dicto monasterio remisisset sub pacto tamen et omnibus contentis in concessione primeva, tandem intervenientibus tractatu et colloquio de predictis inter inclitum dominum infantem Ferdinandum de Majoricis et reverendum patrem in Cristo dominum Petrum, Dei gratia abatem predicti monasterii de Regali, cum dictum monasterium esset multum oneratum et oppressum missionibus et expensis quas habebat facere in provisione et servitio dictorum duorum presbiterorum et speraretur insuper ulterius onerari et ruinam vel refectione necessaria indigent, ulterius que in predictis dictum monasterium nullam aggregari in refectione dictarum domorum, capelle et edificiorum que pro majori parte quasi minatur utilitatem haberet, immo ex inde gravaretur continue tam laboribus quam expensis. Ideo ipse dominus abbas (...) in presentia dicti domini Jacobi, Dei gratia nunc regis Majoricarum, admisit, concessit et relaxavit dicto domino Ferdinando de Maioricis dictas domos, capellam ac earum cdifficia (...). = Actum in camera castri regii Civitatis Majoricarum pridie idus decembris (12 decembre) anno a nat. Dni. MCCCXXXVII. = Firmen l'abat fr. Pere, tr. Bartomeu Calobra, Mateu Coll, Joan Genover, Pere Guillem, Pere de Torrella.

Cfr. id. fol. 268 v.-294.

13 Joan Sanç, i Nicolau Cuch, beneficiats de la seu "nomine eorum ac nomine religiosi fratris Guillermi Scola, presbiteri, heremite, exponentes suppliciter et dicentes quod nuper, videlicet, die martis nona mensis novembris proxime preteriti Illmo. domino Joanne, memorie recolende rege Aragonun, in castro de Bellver, prope civitatem eandem, cum ejus celebri curia personaliter residente, eidem domino tunc regi, tradidit ipsi in scriptis supplicationem sequentem (...) quod dudum felix recordationis dominus Jacobus, heres seu rex Majoricarum ad exaltationem fidei christiane et pro divini cultus augmento statuit in loco qui dicitur Deya, parrochie Vallis de Mussa, monasterium quoddam sub namero certo fratrum minorum qui studentes in eo arabicum, cum essent in ipso, possent pro animarum profectibus ad terras paganorum infidelium se transferre certis per eum ipsi monasterio redditibus assignatis retinens idem dominus Jacobus quod dictum monasterium cum suis edificiis si contingeret ipsa pro tempore deseri una cum predictis penitus reverteretur ad eum, salvo quod in oratorio ejusdem tenentur ipse et sui successores unum sacerdotem constituere pro divinis officiis celebrandis, jus patronatus illius ad se et suos specialiter reservando. Et ex post per ipsos fratres dicto monasterio relicto, prefatus dominus rex, dictum locum communitati et conventui monasterii de Regali Majoricarum sub conditione quod duos monachos presbiteros tenerent ibi perpetuo pro divinis continue celebrandis et edificium loci jam dicti condirectum perpetuo conservarent (...) postea fratres dimiserunt et relaxarunt desidia seu neglectu ad solum terre corruerant germinata ibi et facta nimirum condensitate fructum et spinarum et aliquibus citra temporibus ex facto devotione et opere tam honesti fratris Guillermi Scolani presbiteri, heremite, qui illic permansit diutius et nunc manet, quam exponentium jam dictorum et per eorum curam pro largitione fidelium redacta fuerint devatitudine ad amena pro habitazione valentium Deo devotius famulari et confluentium causa devotionis sive peregrinationis ad predictum oratorium seu capellam ubi summa Trina Potestas reclamantibus ipsam devotius mirifice noscitur operari, terraque dicte capelle vicina pertinens de heremo radacta fuerit ad culturam pro usufructu sive refrigerio habitantium et confluentium predictorum. Et exponentes ipsi desiderant dictum locum de Miramar pro Dei servitio et divinis celebrandis officiis frequentatione, edificium seu capellam in operibus et facultatibus augmentari, ut in eo laudis sacrificium devotius immoletur, officiumque divinum honorificentius celebretur et devotio christifidelium profusius augeatur. Ideo ipsi exponentes devotioni sacre regie majestatis supplicant humiliter et devote quatenus de dictis loco, edificio et capella,

proces dels 15 juny 1396 el Sr. rey D. Juan primer de Aregó, suposant la renúncia de los pares menors y de los dits monjos cistercienses, concedí lo oratori de Trinidad que se trobava construït en dit predio a los reverends Juan Sancho y Nicolau Cuch, preveres beneficiats en la cathedral juntament ab las matexas terras del predio pera que cuydassen de la conservació del dit oratori ab la sola obligació de haver de pagar sexanta lliuras que se devian al dit monastir de la Real y consta que tres anys apres mediant altre instrument dels vint y sinch octubre de¹⁴ mil tres cents norante nou fol sinch cents trenta vuyt los reverends Guilem Escolani, hermità, dit Joan Sancio prevere y Juan Casellas prevere, sucessor este del dit Nicolau Cuch referint, com los monjos cistercienses havian renunciat en el señor rey el dit predio Miramar ab la expressió de la causal per ser infructifero y que se los havia demanat lo dit oratori de Trinidad per los pares monjos del orde de Sanct Geronim, cediren a favor de los reverends pares Domingo Cozet, prior del monastir de dita orde de Sanct Geronim, que en dit lloch se havia de fundar el d't oratori ab ses pertinencias, del qual apar que a las horas ja estavan separadas las terras de lo que ara es son Gallard que tot antes segons las confrontas de les ja referits instruments se compraria ab lo nom de Miramar pues este era el nom antich del d't predio Son Gallard y també el de las ditas terras en dits instruments expressadas tot lo qual axi junt com separat consta que era molt inutil y de molt poch valor pues també consta

cum terris, honoribus, juribus et pertinentiis suis universis et singulis et cum exceptione sue parochialis ecclesie et aliorum superiorum qua ipsa capella fuit et est de suis oblationibus et obventionibus universis et de aliis oneribus quibuscumque dignetur gratiosius providere fratri Guillermo Scolani et exponentibus antedictis et ut ipsi institutum in eis a Domino benignius obtinere, non obstante quod dicti Joannes unum regium et Nicholaus duo simplicia beneficia in ecclesia sedis majoricensis obtinere noscatur, prefiendo in his ad regimen, gubernationem et administrationem cictorum capelle et loci, fratrem Guillelmum Scolani, predictum qui fuit principalis cause reductionis hujusmodi predictorum edificii et capelle. Nam ipsi exponentes offerunt atque vovent se dictum oratorium seu capellam in reddituum facultatibus, videlicet de singulis quatuor libris morte Majoricarum minorum censualibus et perpetualibus dum tamen in alodio realenco possint eas emere ex licentia vestre regie dignitatis et aliis desentibus apparatus decorari, et christifideles animare devotius ut libenter eant et assurgant ad benefaciendum tan pio et devoto operi supradicto. Et ut dictus locus consecratus jam Trinitati divine perpetuis temporibus in ejus devotione melius conservetur et quisque devotius fiat devotior ad eundem, placeat eidem sacre regie majestati quatenus pro utilitate dicti loci dignetur ordinare super his et statuere que sequuntur". Demanen que despres de llur mort hi haje dos o un ermità a Trinitat o dos sacerdots seculars i que fruesquin de les rentes i altres aventatges materials.

Cfr. id. fol. 274-294.

¹⁴ El rei Martí fa referencia a tot quant se ha dit en la nota precedent i continúa ...Scientes ulterius vos fratrem Dominicum Soret, priorem conventus fratrum heremitarum monasterii sancti Hieronimi constructi in loco de Cotalba, termini Castri de Xalma, diocesis Valentie, et fratrem Petrum Pictoris, yconomum, syndicum et procuratorem dicti conventus et fratrem ejusdem, prout de vestra procuracione constat (...) nos affectuose pregasse quatenus vobis et dicto ordini et fratribus ejusdem, locum, horatorium, capellam et alia supradicta deserere et graciosse concederemus, ut licet, in ipsa capella, oratorio, vos devote et honeste divina misteria pia parentum condecentius cum certo numero fratrum dicti ordinis sancti Hieronimi et ejusdem ordinis conventualiter communicationem per eosdem fratres conveniendos sub una et eadem regula beati Hieronimi et obedientia unius prioris seu prelati eligendum, predicta augmentarentur et conservarentur, sicut vinea Sabbaot, sperantes ut pretenditis a dicto domino rege nunc feliciter regnantis (sic) sub his gratiam obtinere seu confirmationem ac prorogationem ad augmentum premissorum, Deo auctore (...) Damas (...) dicto fratri Dominico Loret, priori (...) locum, oratorium, capellam, terras, fontes et alia jura eorumdem supradicta, libros calices, vestimenta et alia ornamenta propria dicti oratorii et capelle (...) Datum Barchinone XVII ianuarii anno a nat. Dni. MCCCCI.

Cfr. fol. 538 v.-551.

que mediant acte de subhastació de vint y dos de septembre de mil quatre cents y quinze el dit doctor en drets don Arnau Desmur, comprà per la curia de la antigua Real Ballia General el dit predio Miramar separat del dit oratori de Trinidad per solas cent sexanta lliuras moneda de Mallorca y ab carrech de quinze lliuras cens que importan cent vuytanta set lliuras deu sous de capital y axi tot el preu serian solament tres centas quarante set lliuras deu sous, com consta fol dos cents quaranta y dos,¹⁵ y consta mediant altre instrument fol tres cents norante,¹⁶ de vint y set agost de mil quatre cents trenta set que Don Ramon Gual y D. Juan son fill expressat ser successors testamentaris del doctor D. Arnau d'Esmur feren donació gratuita y per propria devoció al dit monastir de pares geronims de Trinitat, scituat en Miramar de la dita alcaria, que anomenen Miramar que antes era estada de Ramon de Fontanes y del dit Doctor D. Arnau Desmur ab lo carrech de sis lliuras cens al monastir de la Real y nou lliures cens a Gabriel Desbanys y consta que dit predio encare era tan inutil e infructifero que dits pares del orde de Sanct Geronim ab que lo possehian en virtud de dita donació no se pogueren mentanir en dit monastir y lo renunciaren al señor rey junctament ab las cases del convent y iglesia o oratori de Trinidad cuyo seguiment consta mediant acte de vint y sis juliol de lo any mil quatre

¹⁵ "Compra de la possessio de Miramar hecha por micer Arnau Dezmur por la Corte. = No-
verint universi quod constitutus in iudicio curie bajulie Majoricarum Bernardus de Fontanis, civis
maioricensis et gratis pro solvendis venerabili et religioso abbati monasterii de Regali Maioricarum
illis centum decem libris regalium Majoricarum minorum vel toto eo in quo dicto abbati revere
tenetur, ratione census temporis preteriti, occasione illarum sex librarum quas annue facit de censu
dicto abbati, pro alcharia infrascripta (...) dedit ad substandum (...) quandam alchariam suam
quam habet et possidet in parrochia Vallis de Musa, vocatam de Miramar, que quidem alcharia
fuit Petri Raymundi de Fontanis, civis Maioricarum qu. patris sui (...) prout affrontatur dicta al-
charia ex una parte cum alcharia Bernardi de Fontanis, fratris dicti Petri, que nunc est Bartholomei
Moragues, et ex alia parte cum montanea Bernardi Serdani, que nunc est Palomili Moragues, et ex
alia parte cum alcharia Guillermi Ribes, et ex alia parte cum alcharia Bernardi Costa, que nunc
est Petri Ortola, et ex alia parte cum litore maris. Quam quidem alchariam Petrus Raymundus
de Fontanis habuit titulo acquisitionis sibi facte per Gabrielem de Banyes, filium et heredem uni-
versalem cum testamento Raymundi de Banyes qu., prout constat stabilimento inde facto in posse
Petri de Traballis notarii publici maioricensis qu. XVII die novembris anno a nativitate Dni.
MCCCLXXIV (...) vendimus (...) vobis dicto venerabili Arnaldo de Muro (...) predictam alchariam
(...) pretio videlicet dictarum centum sexaginta librarum (...) Actum in Civitate Maioricarum XXII
septembris anno a nativitate Domini MCCCCXV.

Cfr. fol. 242-243.

¹⁶ Die XXVII mensis augusti anno a nativitate Domini MCCCCXXXVII Nos Raymundus
Gual et Joannes Gual ejus filius, cives Maioricarum, heredes et succesores testamentarii in bonis
et hereditate venerabilis Arnaldi de Muro, decretorum doctoris et civis maioricensis qu. ex affectu
et devotione quas dictus venerabilis Arnaldus, dum vivebat, habebat et gerebat ad monasterium
sanctissime Trinitatis, ordinis beati Hieronimi constructum in loco de Miramar (...) et ad fratres
ejusdem monasterii, et etiam ex ferventi devotione quam nos apud dictum monasterium et fratres
illius gerimus (...) donamus (...) vobis venerabili et religioso fratri Francisco Domanech, priori dicti
monasterii (...) quandam alchariam dicte hereditatis (...) vocatam de Miramar, que olim fuit Petri
Raymundi de Fontanis, civis Maioricarum qu. (...) prout affrontatur dicta alcharia ex una parte
cum alcharia dudum Bernardi de Fontanis que nunc est..., et ex alia parte cum montanea dudum
Bernardi Serdani et nunc den Palou Moregues, et ex alia parte cum alcharia Guillermi Ribes, et ex
alia parte cum alcharia dudum Bernardi Costa et nunc Petri Marola, et ex alia parte cum litore
maris (...).

Cfr. fol. 390 v.-392.

cents norante tres, fol dos cents quaranta dos¹⁷ (diga 243 v.) que los reverends Barthomeu Caldentey y Francisco Prats, administradors del dit monastir de Trinidad ab expressa llicencia del señor Rey Don Fernando a ells concedida a sis de dezembre de mil quatre cents noranta dos establiren a Jaume Gallard lo dit predio Miramar, contiguo al monestir o casas y oratori de Trinidad ab la obligació de las ditas nou lliuras a Juan Bennasser ciutadà y las ditas sis lliuras al monestir de la Real, encare que per equivocació se diu de la Cartuxa, y ab carrech de cens reservatiu de vint quarteras de blat, deu quintars de paya, vint lliuras en diner y trenta quartans de oli y ab la servitud de porer tallar lleña per la casa de Trinidad y aportarsen també aygua de la Font anomenada del Poll del Beato Ramon Llull¹⁸ y ab entrada sinch sous segons lo qual tot lo preu de dit establiment de dita alcaria no arribaria a 700 lliures, y esto en ocasió de la adquisició dels vint y dos septembre mil quatre cents y quinze ja se trobaria algo millorada per los dits administradors y per los pares geronims; consta també per altre part que después als tretse maig de mil sinch cents cinquanta fonch subhastada la mitat de dita alcaria que possehia Juan Gallard altre dels hereus del dit Jaume, qui la habia adquirida en mil quatre cents noranta dos ab carrech com se expresse ab lo acte de dita subhastació fol dos cents noranta quatre y fol tres cents noranta nou de dit procés, de mitad de dit cens continuats en lo establiment de mil quatre cents noranta dos y mes ab carrech de cinquanta y tres quartans de oli a favor de Miquel Thomas, y se remetà y vené *per curiam* a favor de Pedro Juhí mercader per preu contants de nou centas vuytanta y quatre lliures y de la altre y de la altre mitad; consta que la possehia en mil sinch cents vuytanta y un don Humbert de Togores y que ab acte de nou de novembre dit any fol quatre cents sexante tres¹⁹ la

17 "Die XXVI mensis julii anno a nat. Dni. MCCCCLXXXIII. = Venta o establecimiento de dicha posesión *sine consensu summi pontificis*". Noverint universi quod nos Bartholomeus Caldentey, in sacra theologia magister et Franciscus Prats, administratores domus monasterii sancte Trinitatis, habita licentia ab Illmo. domino Ferdinando, rege Castelle et Aragonum, mediante eius littera tenoris sequentis [Hi ha copia de la carta datada a Barcelona el 6 de decembre de 1492] (...) damus, stabilimus et in emphiteosim perpetuam concedimus (...) vobis Jacobo Gallard, habitatori parrochie Vallis de Mussa in dicto loco Ste. Trinitatis, presenti et vestris, perpetuo, quemdam rafallum vocatum de Miramar, contiguum dicto monasterio Ste. Trinitatis quam habemus et possidemus situm in termino dicte parrochie in dicto loco (...) et affrontatur ex una parte cum tanchis dicti monasterii Ste. Trinitatis et ex alia parte supra et infra dictas tanchas affrontat cum possessio ne Joannis Mas, vocata La Bona, et ex alia parte cum montaneis Mathei Moragues, et ex alia parte cum possessione Jacobi Rollan que quondam fuit Bartholomei Ribes, et ex alia parte cum possessione Antonii Masroig et ex alia parte cum litore maris (...) Actum Maioricis XX iul. anno a nat. Dni. MCCCCXCIII.

Cfr. f. 243 v.-245. Cfr. f. 294-298.

18 (...) Mes es tinguda dita possezio en donar empriu de aygua de la font que vulgarment se diu de mestre Ramon Llull per servei de dita casa de Trinitat (...)

Cfr. 398 v.-402.

19 (...) Item atrobí una altre possessio dita Son Gallart de Deyà en lo terme de Valldemoça, la qual te tornade arrendada vuy lo matex Jaume Gallard, lo qual antes ja tenia arrendada per preu de cent vuytanta lliures y altres pactes, conforme en acte firmat en poder del discret mossen Joanot Mollet, notari sots a XXIII de setembre MDLXXX per a temps de nou anys comptadors de XXVIII de setembre MDLX en avant en la qual hi ha de stims dos mules stimades per XXXXVII lliures y dos bous stimats per quatorze lliures. = IV septembre MDLXXXI.

Cfr. fol. 463.

arrendà solament per cent y vuyt lliuras de annua merce. Mes consta de altre instrument fol quatre cents setanta vuyt dels denou mars de mil sinch cents setanta set continuat en la escrivania de cartas reals, que lo dit Pere Juhí mercader nabot y successor de Pere Juhí, qui en mil sinch cents cinquanta sinch havia adquirit per la cort la dita mitat de dit predio la constituí en dot a Zerbin de Vernin cavaller del reyne de Chipre per Joana se filla, per son matrimoni ab dit Zerbin y li feu dita constitució y donació ab lo carrech de los cens a que era tinguda ço es tres lliuras cens al convent de la Real, quatre lliuras deu sous al benefici possehit per el licenciado Thomas March prevere quatre quarteras blat al monastir o oratori de Trinidad y mes a dit oratori quatre lliuras y quinze quartans oli y sinch quintars paya y expresse que per quant dit predio era litigios per tant fa dita donació sens evicció mes que per quaranta lliuras cens y que en cas de possehir lo dit predio pacíficament lo pugue dit Juhí recobrar per las solas quaranta lliuras cens y ab la satisfacció de las milloras y ab facultad de redimir los censals lo dit Zerbin y de fer este y prestar trenta lliuras cens a dit Juhí y los seus y quatre quarteras de olivas y ab pacta de que en cas se perdes la causa y litigi que seguia sobre dit predio el dit Zerbin degués donar compte del temps que lo havia possehits dels fruyts hauria percebuts dit Juhí dotant de las pencions de las quaranta lliuras cens a cuya evicció se obligave de tot lo qual resulta el poquissim valor que tenia tot lo dit predio Son Gallard antes Miramar, que la porció possehida per Humbert Tugores arrendada per cent vuytanta lliuras, com dit es, devense regular com se regulavan en aquell temps los censals y los fuyts de los bens al for de vuyt per cent; sols valdria, sens descontar los carrechs a que era tinguda, dos mil y doscentas cincuenta lliuras y regulant la altre mitat de predio per semblant valor tots junt en dit temps no se pot considerar valer mes que quatre mil y sinch centas per molt que se vulla pujar de valor per el dit temps y el tal valor ja deu atribuhirse per dit temps a las milloras que se havian fet desde lo any mil quatrecentos y quinze en que lo adquirí D. Arnau Desmur después de tant repetidas vegades renunciat per inutil e infructífero per los monjos cistercienses. Ja en lo concambi que feren ab el señor rey Don Jaume en mil doscents setanta y sis, ja quant despues detenint-lo altre vegade per concessio real lo renunciaren als dotze de dezembre mil trescents trenta set y no pogue ser millorat per dit doctor Arnau Desmur, respecte que este lo adquirí en dit any mil quatre cents y quinze, com dit es per solas tres centas quaranta set lliuras deu sous y ja en vint y set agost mil quatre cents trenta set D. Ramon Gual y D. Juan son fill, successors testamentaris del dit D. Arnau lo donaren y cediren graciosament a los pares Geronims, en cuyo temps menos se poria trobar millorat respecte, que per no poderse mentanir en Trinidad ab dit predio lo renunciaren altre vegade dins tant poch termini que en lo any mil quatre cents a sis de dezembre se despatxà la Real Concessió para alenarar dit predio renunciat ja per dits monjos geronims; com consta fol vuytanta de la copia del altre procés antich acumulat y conjungit en el corrent confirmantse la poch valer que tenia dit predio de la informacio donada per el Illustrissim señor bisbe de Mallorca a la sede apostolica als vint y sis abril mil sinch cents setanta vuyt fol vint y vuyt de dit proces en que proseguint informació jurídica de testimonis la donà dit señor bisbe no ser mes valor el predio de lo perque se era establí en lo acte de vint y sis de juliol mil quatre cents noranta tres y que quedava justificat que si

en dit temps de mil sinch cents setanta vuyt era de alguna conideració, pre-venia de los milloraments, que havian fets ab moltissims gastos y treball de part de los tercercs possehidors, com diu lo informe ibi *Id evenire dixerunt ratione melioramentorum in eo factorum cum maximis sumptibus et labore*. Y encare que no aparegue de la dita provansa de testimonis, que entonces se feu, fa pero plena prova la dita informació del dit señor bisbe remesa a Roma y de que consta en dit proces de que tot lo major valor de dit predio se dega a dits milloraments fets a forsa de moltissims gastos, deventse prudencialment suposar que en el temps de la dita venda de mil quatre cents y quinze ni en dit predio se trobaven casas ni tafona, ni moltas oliveras com se troba per part de nosaltres allegat en la demanda de vint y dos de febrer mil setcents trenta sinch y tambe de nou agost de mil setcents trenta set, comprovantse la inexistencia de las casas y tafona de que en ninguns instruments se menciona tals casas ni tafona, quant es estil expresarse sempre que se troban construihidas; com se expressava ja antiguament y consta del acte de setse de octubre de mil quatre cents quaranta vuyt fol sinch cents sexanta dos²⁰ de dit proces antich, que es del establiment del predio La Torra, vezi tambe del oratori de Trinidad. De lo qual ha de presumirse que solament unas ruinas de casas, que se troben dit predio Son Gallard que se diven encare *la Casa de Sor Thomasa*, y demostren ser estada casa de molt poca habitació, serian las casas antigas que se trobarian en lo principi de la centuria de mil quatre cents en dit predio, com se comprova de que consta de la historia y vida de la venerable Sor Thomasa que visqué en compañía de un onclo seu algun temps en dit predio Son Gallard, que dit son onclo tenia arrendat, y com dita venerable era natural de la vila de Valldemosa y no dit predio habitanthi retenint dita ruina el nom de

²⁰ Cfr. fol. 478 v.-482.

Noverint universi quod nos Stephanus Moragues et Guillermus Peña, procurator constitutus ad hec et alia peragenda a domina Barthomeva, filia et herede Johannis Moragues qu. (...) damus, stabilimus et in emphiteosim perpetuam concedimus (...) vobis Bartholomeo Dez Mas, filio Bartholomei Dez-Mas, alcharie nuncupate del Rey, habitatori dicte parrochie Vallis de Mussa (...) quandam alchariam nostram previis nominibus, dictam La Torre et alias nuncupata Miramar, situatam in dicta parrochia Vallis de Mussa, in camino eunte penes Sanctam Trinitatem, que est in portione Nunonis Sanchez (sic) et nunc est domini regis (...) et affrontatur alcharia ex una parte cum honoribus et possessionibus monasterii Sancte Trinitatis et ex parte altera partim cum litore maris et ex alia parte partim cum garriga nuncupata del Barranch alcherie vocate del Rey et partim ab lo franch Bartholomei Dez-Mas et partim cum camino regali, et ex parte altera cum torrente decedente a muntanea nostrorum dictorum stabilitorum usque ad pedem muntanee sive penya eunte ad quemdam postellum ubi est quidam paries vocatus den Maniar qui quidem postellus est clausus, et ex parte altera cum pede de la penya nuncupate de la Talaya Antiga (...) In quo quidem stabilimento comprehenduntur vaxella que sequuntur. Primo quidam cupus cum quinque congreny una cum duo follador. Item alter cupus desfactus cum quatuor congreny. Item duo dolia grosses quelibet ipsorum quatuor congreny. Item tres vagetes cum cucullis tenore decem somatarum vel inde circa. Item duo alia dolia de mena aygoderes. Item duo carratelli blanquerii. Item unum cubellum. Item unum scannum de trescolar. Item unum ambut magnum de trescolar vin. Item due portadores. Item quedam trabis cum suo fornimento et cum quadam caldera. Item quedam techá cum duabus techis pro tenendo bladum. Item quoddam doleum magnum pro tenendo bladum. Item sex alfabias pro tenendo oleo. Item quindecim hidric olieres. Item quedam techa cum duabus cexons sense cubetra pro tenendo bladum. Item quoddam poale de aram cum sua cathena. Item due pique que sunt prope sisternam. Item tria lecta cum suis marfichis et posts et non amplius (...). = Actum Maioricis XVI octobris anno a nat. Dni. MCCCCXLVII.

Cfr. fol. 562.

casa de Sor Thomasa, se infereix que la dita ruina era la casa que habitava y la que habitava son onclo com a arrendador y per consequent que totes las integras casas, que ara se troban en dit predio y la tafona tot se feu despues per los tercers possehidors y per los authors de nosaltres ditas dona Maria y dona Violant; com y també que los dits tercers prossehidor y los nostros authors fossen los que desbocaren dit predic y lo reduhiren a costas de moltissims gastos y gran treball a cultivo y olivar y axi que se gastarian passadas de cinch milia lliuras en arrencar de tot lo dit predio tots los matorrals y las garrigas y en empletar y criar las oliveras que se troban desde lo any mil quatre cents trenta set a esta part sens que sia de relevancia el dir que ab las lleñas y abres inutils que se arrencaven ja se tenia satisfaccio del coste y gastos de arrencar la garriga y desboscar las ditas terras y empeltar los ullastres de oliveras para que se respon que essent com es fruyt de la garriga lo que se talla, y arranca desboscantla, com los tals fruyts son y eran propis de los tercers possehidors, estos no degueran compensar lo que porian valerlos las lleñas y malessas y abres inutils que arrencaren ab lo que los costava el reduhit a cultivo y fructiferas ditas terras porque ab tot que persabessen los utils de lo que se arrencava fayen la millora de cosa propria y que *jure possessionis* los perteñia y no la fayen de cosa agena aunque el predio per mal venut se concideras alieno segons las reglas de dret, que enseñen que *silva cedua est in fructus, et fructus sunt bona fidei (sic) possessoris*; per cuya raho tingueren dret los tercers possehidors de recobrar de nostros authors tot lo gastat en las milloras de desboscar el predio, reduhirlo a olivar y a cultivo lo gastat en la fabica de las integras casas y tafona que lo dia present se troban y com per altre part per tot lo referit no sian bastants encare las cantidades que en la acte de transacció se expressa foren tresadas y estimadas judicialment a ço es tres mil vuyttanta y set lliuras y deu sous dihem 3087 ll 10 s. per la part per el dit Zerbin Vermin, possehidor y dos mil y sinquanta dihem 2050 ll per la que possehia D. Humbert de Togores Munteñans, pues considerantse el dit predio tot una garriga inculto y infructifero; com axi consta era de los citats actes y justificadas repetidas renunciaciones y de la informacio que donà el illustrissim bisbe a la sancta sede apostolica en mil sinch cents setanta vuyt fol vint y vuyt de dit proces no poden conciderarse bastants ditas cantidades pues ni ahon es sis milia lliuras se arrencaria la garriga y malessas de dit predio y se passaria tot son continent y totes las terras del estat de selvas incultas a terras cultivas y fructiferas. Y per consequent es molt verosimil la estimació que en lo dit acte de transacció de mil set cents se reffereix per D. Pare (sic) Vivot als dos de dezembre mil sinch cents noranta set en execució de provisió feta als vint y sinch de septembre del mateix any a relacio del señor D. Ramon de Verí del Concell de Se Magestad ohidor en la Real Audiencia la qual aun que era y en el discurs de la causa sobre la recissio de la transacció no se hajé encontrat ni menos lo proces de la execució de la sentencia donada per el S. Real Concell de Aragón del nou juny mil sinch cents noranta nou fol tres cents cinquanta un es lo cert que se tingué present en la facció y firma de la transacció pues consta de declaraciones de testimonis qui llegiren dita estimació y provisió sens que sian de relevancia alguna las excepciones que se han pretes oposar contra dits testimonis y preteniam y pretenim nosaltres ditas dona Maria y Dona Violant que la dita estimació, y provisió ab los altres papers perteñents a dita causa saltim la mes principal foren entregats a los authors de

V. S. dit señor D. Gregori pretenint també com pretenim també en dita causa que los actes de la visura real que se feu als vint y un maig de mil setcents trenta set y dias consecutius fonch nulla y de ningun valor per los motius y causas tenim expresats en lo allegat present als nou agost de dit any mil setcents trenta set sens perjudy de cuyo article de nullidad tenim interposada suplicació de dita visura *a captibus gravatoriis* ab petició presentada als vint y quatre juliol dit any demanant ferse nova visura *a peritioribus eligendis a partibus* y taniam també presentats capitols en pediment de setse octubre dit any per la justificació de dits agravis que se nos havian fets en la dita pretesa visura y en dits allegats tenim manifestat los defectes que en ella se cometeren y esperaven justificar en el discurs de la causa y en la provansa de los dits capitols plenament la nostra intenció signanter que ahunque no aparegues *pro nunch* la dita provisio del señor de Verí y la estimació del dit Vivot de dit any mil sinch cents noranta set las cantidades en que queda expressat foren taxades y estimadas ditas visuras son verosimils justas y a raho conformes y de ninguna manera pogueren ser fingidas ditas estimacions ni provisions y que ans be no pogue ser menos lo en que devian apreciarse y per conseguint que per este cap respecte de ditas milloras devia mantenirse, confirmarse y no revocarse dita transacció per nosaltres ab los authors de V. S. dit señor D. Gregori convinguda y firmada y en tot cas no podria tenir lloch la accio reciproca *ex capite laesionis* ni per altre ninguna causa o raho sens que pugua obstar al pretexte de que V. S. preten també valerse de que las tals milloras aunque forsan apareguessen fetas en mil sinch cents noranta set no devian se refer no essent existens no deven pagarse en mil setsents en que no existian pues se respon que en mil setcents existia y encare existeix tot lo dit predio reduhit a cultivo desboscant y fructificant y poblat de oliveras tot lo qual se deu a las milloras y a haverse arrencat totes las matlesas y garrigas desde lo any mil quatre cents trenta set y també a la altre millora de las casas y tafona que no existian en dit any mil quatre cents trenta set y a las de los marges que en tant gran numero se troban fabricats desde dit any mil quatre cents trenta set y a la de los marges que en tan gran numero fabricats desde dit any 1437 com de la nova visura y novas provas resultaria justificat y menos obsta el dir que las tals cantidades en que foren taxadas ditas milloras no conste fossen pagades en cuya circumstancia no se deurian refer al successor del gravat, qui preten haverlas pagadas no enseñant prova de la paga; per que també se respon que de dret la paga del deute se presumeix feta per la diuturnidad de temps maxime en el cas en que per la llegal compensació era inhabitable el pago com lo era en dit cas pues axí com a los tercercs possehidors se devian las cantidades de las milloras devian ellos las que importavan los fruyts dels temps discorregut del dia de la demanda de la vindicació del predio y axí tingue lloch la compensació y per ella queda pagada saltim la major part o tota la cantidad de las ditas milloras sens poderse duptar en este cas en lo legal de si foren o no pagades ditas milloras, pues ahunque de ordinari la solució com a cosa de fet no se presumeix de dret en este cas el tal fet se presumeix y incumbeix el provar la negativa al qui la preten y finalment preteniam també y pretenim en dita causa que menos devia revocarse dita transacció en quant a lo article de las cantidades gastadas per nosotros authors per los litigis que seguiren per la dita vindicació de dit predio de los tercercs possehidors pues aunque en dita transacció se arbitraren en sinch

milia lliuras encare ha de conciderarse major cantidad expendida en la vendicació de dit predio de los dits possehidors, asso es dit Zerbin de Vernin la mitat y de D. Humberd de Togores Montañans ²¹ la altre mitat maxime ab lo que se degue refer a dits tercers possehidors de lo per ellos gastat, quant per part de los hermitans del oratori de Trinidad se los pretenia vindicar el mateix predio, pues consta del citat acte dels denou de mars de mil sinch cents setanta set fol quatre cents setanta vuyt que quant Pere Juhí ²² constituí y donà en dot al dit Zerbin Vernin la dita mitat del predio se los anomenà litigios y per asso ja pactà el no ser tingut a la evicció per mes de quaranta lliuras cens com de fet consta, fol — que als vint y set de dezembre de mil sinch cents noranta nou se suplicà sentència donada per el venerable pare fray Rafel Serra provincial del orde del serafich pare sanct Francesch de esta provincia de Mallorca, com a delegat apostolich sobre el punt de si dita causa seguida entre los hermitans y los possehidors de dit predio devia seguirse per la curia ecclesiastica o per la real audiencia y consta de las actiads del principi del proces que ja dita causa se seguia per la curia ecclesiastica en lo any mil sinch cents sexanta vuyt, antes de dita constitució dotal y de dita sentència apres de la qual dit Zerbin Vernin conseguí altre delegació apostòlica de la santedad de Gregori XIII del primer fabrer mil sinch cents vuytanta dos fol vuytanta set de la copia de proces adjungida y fol trescents trenta buelta del proces deservivat en que consta que se publicà altre sen-

²¹ Originale testium receptorum ad instantiam magnifici Raymundi Gual Dez-Mur super capitulis sub die XX septembris MDLXXXII pro ipsius parte oblati. [Declaren Llorenç Bauçà, Joan Rullan, Barthomeu Gomar, Miquel Martorell, Sebastià Rigo].

[Rullan Diu:] Lo que jo se sobre dit capitol es que la affronta que dit capitol diu de Bernat de Fontanes que a les hores quant se feu la compra de Miramar era de Bartomeu Moragues, vuyt Joanot Mas, fill de Phelip Mas y la altre que era ab la montanya de Bernat Çerdà a les hores de Palou Moragues, are es de Matheu Moragues y l'altre que era ab la alcharia de Guillem Ribes es vuyt de Jaume y Joan Rullans, fill de Jaume Rullan y la altre ab la alcharia de Bernat Costa o Pere Hortolà es vuyt de Cosme Masroig y dins totes exes affrontes se encloven totes les terres y possessions que vuyt tenen los hermitans de Trinitat y los hereus de mossen Umbert Togores y mossen Zerbin Vernin (...) Pero no se jo dit testimoni ni puch dir si les cases y monestir de Trinitat son de pertenençies de la dita possessio o no.

Cfr. fol. 349-355.

²² Transacció entre Pere Juhí, mercader de Siracussa i Zerbin Vernin sobre la dot de Joana, filla i esposa respectivament. [El primer no vol pagar dot pels motius que indica. Intervé Francesc de Milià, componedor de la controversia. Juhí dona Miramar.] Actum in Civitate Maioricarum XIX martii anno a nat. MDLXXVII.

Fol. 200 v.-204.

Testament de Pere Juhí, mercader, Marmesors Joan Abrines Pvre. Joan Vischa i Joan Denús, el seu sogre. Elegeix sepultura en el monestir de Jesús extra muros.—"Item jubeo et mando quod expendantur de bonis meis per heredem meum quinquaginta libre monete Majoricarum pro faciendo quoddam retaula pro illo ponendo in loco seu capella ubi sepelietur cadaver in quo depingantur imagines beate Marie Angelorum in medio et in dextera parte sancti Josephi et in sinistra sancti Augustini cum signo et armis meis in eo depingendis (fol. 299 v.) Deixa al seu nebot Staci Juhí "qui nunc est in Lombardia pro negotiis meis mercantilibus", 2000 ll. "Item lego libertatem et alforriam Anne, serve mee, cum eo tamen pacto quod serviat per spatium duorum annorum heredi meo... Item lego Joanne vernacule filie dicte Anne libertatem et alforriam solvendo tamen prius dicto heredi meo sexaginta libras monete Majoricarum."—Institueix hereu Blai Juhí. 18 d'agost de 1556.

Fol. 298-304.

²³ Sentència del P. Rafel Serra, franciscà en la causa entre els ermitans de Trinitat i l'abat de la Real i Pere Juhí i Albert de Togores.—22 desembre de 1579.

Cfr. fol. 61 v.-66.

tència per el illustrissim señor bisbe don Juan Vich y Manrique,²⁴ com a delegat apostòlich als devuyt de setembre mil sinch cents noranta dos y aliunde consta en fol cent sexanta vuyt y del proces deserxivat que ja se publicà sentència a quinze juny mil sinch cents setanta quatre en la Real Audiencia a relació del señor D. Geronim de Berard, escrivà Sitjas notari y de la seda de fol sexanta sis, consta que se reffereix al mandato ab que se comensà el litigi a tres de setembre de mil sinch cents sexanta vuyt la qual causa se continuà y a ella comparegué D. Ramon Gual Termens Desmur, author de nosaltres, dita dona Maria y dona Violant ja en set de octubre de mil sinch cents vuytanta un que consecutivament se continuà y consta de la real sentència que se publicà en la Real Audiencia fol cent y setse del proces conjungit a tres de juliol de mil sinch cents vuytanta sinch a relació del señor Pique y fol sis cents setanta vuyt del proces deserxivat de la qual suplicaren los tercercs possehidors per el supremo Real Concell de Aragó en que consta se seguí la causa de suplicació, com consta de las cartas de lo agent que tenia per dit efecte en Madrid Don Oliver Gual Termens Desmur en cuyo supremo real concell se publicà sentència als trenta de janer de mil sinch cents vuytanta set en la qual se imposà silenci a D. Ramon Gual Termens Desmur y fonch revocada la dita sentència de la Real Audiencia de tres de juliol mil sinch cents vuytanta sinch que per nosaltres se trobà presentada ab seda de vint de abril mil setcents trenta sis fol sis cents trenta y en juny de suplicació en care se proseguí la causa en Madrid; com consta del memorial imprés per nosaltres presentat fol sinch cents cinquante sinch y també consta de altre sentència de dit supremo real concell de Aragó publicada als deu de maig mil sinch cents noranta sis en la qual se declarà pertañer al dit D. Ramon Gual Termens Desmur lo dit predio son Gallard en virtud del fideicomis de dit doctor D. Arnau Desmur revocant la que se havia feta per dit supremo Real Concell als trenta de janer de mil sinch cents vuytanta set y confirmat en la Real Audiencia a relació del señor Piquer de tres de juliol de mil sinch cents vuytanta sinch y no obstant altra real sentència del dit supremo real Concell de mil sinch cents noranta sis, de que ja no tenia lloch suplicació per ser dos conformes ab la Real Audiencia de Mallorca de mil sinch cents vuytanta sinch per part del dit Zerbin se intentà nova causa per via de nulidad y restitució *in integrum*²⁵ contra lo declarat ab nova demanda en dit supremo Real Concell als vint y nou de mars de mil sinch cents noranta set; contra D. Oliver Gual Termens Desmur, successor y fill del dit D. Ramon Gual menor de edad entonces; com consta del tenor de la real sentència donada per dit supremo Real Concell en dita nova causa publicada als nou de juny mil sinch cents noranta nou presentada en lo proces corrent fol tres cents cinquanta y hu en que se imposà silenci a dit Zerbin ab condempnació en los gastos que serian tatxats per el dit supremo Real Concell, de tot lo qual resultà quedar justificat el dilatat litigi que seguiren los nostros authors per la dita vindicació de dit predio en Mallorca desde mil sinch cents vuytanta y hu fins en mil sinch cents vuytanta

²⁴ Sentència de D. Joan Vich y Manrique, bisbe de Mallorca dada el 26 d'abril de 1578. Fol. 304-308.

²⁵ Processus cause vertentis in regia audientia presentis regni Majoricarum inter reverendos heremitas Sme. Trinitatis ex una agentes, Zerbin Bernin ex altera deffendentem. Fol. 77.

sinch ja present en la Cort de Madrid fins en mil sinch cents noranta nou y de las ja mencionadas cartas consta que per dit effecte teniam agent de Mallorca en Madrid, per cuya manutencio y per los grans gastos que en la cort son precisos ab altres agents procuradors y advocats prudencialment se ha de discurrir que se gastaria molt coniderable suma y mes al respecta de que la sentencia de Mallorca de mil sinch cents vuyttanta sinch fonch primer revocada per la del supremo real Concell de mil sinch cents vuyttanta set y fonch precis molta diligencia y molt de gasto per obtenir la de revista favorable de mil sinch cents noranta sis, que se ha de coniderar mes dificil de obtenir revocant en ella el supremo Real Concell lo que havia declarat en mil sinch cents vuyttanta set y consta de los memorialis en dret que se feren que se han presentat ab lo proces conjungit fol... de los quals resulta que no se valgueren nostros authors precisament de un advocat, si de molts y també estas circunstancias miradas ab reflexió y com se deu donar bastant prudencial motiu de que se gastarian en ditas causas passadas de sinch milia lliuras ahun sens fer el compte de que se seguís causa ni diligencia alguna en la curia Romana en la qual ahunque en la transacció de mil setcents per equivocació se digués haverse seguit litigi sobre la vindicació de dit predio ab los pares trinitaris, pues no se seguí litigi algun que se sapia ab ningun de los convents del orde de la Sanctissima Trinidad, que se troban en esta ciutat, un de los quals no seria encare fundat en aquell temps y ahunque també en lo principi del plet que seguian los tercercs possehidors ab los hermitans del oratori de Trinidad de Miramar no fonch part en la causa Don Ramon Gual fins que la causa fonch evocada, ja o remesa de la curia ecclesiàstica a la Real Audiencia; consta empero que se seguí altre causa en la Curia Ecclesiàstica entre dit Zerbin Vernin y lo dit Don Ramon Gual sobre lo mateix com plenament se prova del original percial per nosaltres presentat fol siscents y tres y sigüents al proces conjungit cuyo títol diu *Procés del señor Ramon Gual contra el señor Zerbin Vernin, escrivà Alcover per Gabriel Rosselló, notari*,²⁶ en que se troba en primer lloch la comissio appostolica al señor bisbe de Mallorca per la causa de Miramar, suplicada per dit Zerbin concedida per la sanctedad de Gregori XIII a primer fabrer mil sinch cents vuyttanta dos después que la causa ja era en la Real Audiencia desde tres de septembre de mil sinch cents sexanta vuyt y en ella havia comparegut D. Ramon Gual als set de octubre de mil sinch cents vuyttanta y un y consta que en virtud de dita comissio seguí la causa dit Zerbin contra dit Gual devant del illustrissim señor bisbe pues fol sis cents y set consta de la resposta que presentà a de maig de mil sinch cents vuyttanta dos; comensa ibi, *Jesus. Nescit D. Raymundus Gual Desmur quorsum fuit sibi intimatum etc.* y consecutivament consta de altres allegats per part de

²⁶ Originale testium receptorum ad instantiam magnifici Raymundi Gual Dezmur, domicelli, super capitulis sub die XX septembris MDLXXXII pro ipsius parte oblatis.—Fol. 349 ss.

Originale testium receptorum pro parte magnifici Zarbin Vernin fol. 357.

Originale testium receptorum ad instantiam magnifici Raymundi Gual Dezmur, domicelli de Maioricis quoad interesse magnifici Zerbin Vernin.—F. 366 ss.

Originale testium receptorum ad instantiam magnifici Raymundi Gual Dezmur, domicelli, quoad interesse reverendorum heremitarum Sanctissime Trinitatis (...) et heredum magnifici qu. Alberti de Montanyans y Togores.—F. 372 ss.

Originale cause vertentis inter magnificum Raymundum Gual Dezmur ex una et reverendos heremitas Sanctissime Trinitatis et alios ex altera.—F. 377 ss.

dit D. Ramon Gual y la ultima que presentà fonch als trenta juliol mil sinch cents vuyttanta y dos fol sis cents quinse buelta, consta de la sentenia donada per dit illustrissim señor bisbe com a delegat apostòlich en virtud de dita comissio declarant que fonch subrepticia y de ningun effecte tractantse ja la causa en la real en virtud de las cosas judicadas com per extens en dita sentencia publicada als devuyt de septembre mil sinch cents vuyttanta dos, per lo que es vere no fonch ideada ficció dir que en la curia ecclesiàstica se seguis la causa de los tercercs possehidors y nostros authors quedant justificat que la seguí dit D. Ramon Gual devant señor bisbe haventli notificat la comissio apposthòlica si be sempre protestà no voler contestar y oposar de la declinatoria y ahunque no consta pero es molt factible que dit Zerbin Vernin apellas a la curia Romana y que alli se citas al dit D. Ramon Gual y que de asso se tingues alguna noticia en la occasio, que se firmà y convingué la dita transacció de mil setcents y no es inverosimil que dit Zerbin Vernin, qui per segona vegada intentà la dita comissio apposthòlica después que ja en virtud de altre se havia donat declaració en 1577 fol. — interposàs appellació de dita sentencia del dit delegat appostòlich de 1582 y per algun temps se seguis causa en la curia Romana lo que no es fàcil de justificar, per no poderse encontrar en la curia ecclesiàstica de este reyne lo original del parcial refferit de fol 603 no haventse seguit en lo juy ordinari; y mes verosimil se fa dita apelació a la curia Romana attes conste que dit Zerbin después de la ultima sentencia de revista del supremo Real Concill de Aragó de 1696 encare intentà causa de restitució *in integrum* que seguí fins a sentencia que se donà en 1699 y axi no ha de presumirse ficció; lo que en la transacció se diu de haverse seguit causa en la Curia Romana ab dit Zerbin Vernin. Y per tot lo refferit preteniam y pretenim deu presumirse justa y a raho conforme la dita transacció en quant a lo que en ella se expressa tant respecte de ditas milloras com de los gastos de los litigis y causas seguidas per la vindicació y retenció de dit predio per nostros authors; com tambe respecte de tot lo demes. Perque en quant a lo que el señor D. Gregori preten de los censals, primerament no consta que en poder de nostros authors ni se hajen quitat ni venut ni que los persabessen ja dit D. Ramon y D. Oliver Gual Termens Desmur qui vindicaren el dit predio. Y respecte de los censals frumentaris preteniam y pretenim que de dit cens menos poden ser responsables; perque no constant de son origen han de presumirse serian oreniticios, com en aquell temps eran molt practicats los encarregaments de censals frumentaris y de semblants cens trobantse declarat per reals sentencias ja desde... Que deurian reduhirse *ad veram justitiae rationem* y al for de 8 per 100 que es a setse sous per quartera tambe se trobe declarat y ademes en practica que per lo cobrat de mes de lo junt, cobrantlos en especie quedan extinguits dits cens y no existint al present, ni sabentla al present noticia alguna mes de las 145 quarteras que se restituhiren en dita transaccio en 1700 se han de presumir los demes extinguits per haverse cobrat en especie, y asso ja en temps del fideicomitent, pues essent oneraticios ja en la centuria de 1400 no porian cobrase en gra y en especie, conforme la Real Pragmàtica de... y tant respecte de un com de altres de dits censals axi pecuniaris com frumentaris, preteniam y pretenim tambe no ser tingudas per las ditas partidas ço es, 394 lliures 8 s cens y 28 quarteras blat cens per altre raho es a sabrer, perque pretenim no consta fossen del dit Dr. D. Arnau fideicomitent no obstant se tropian continuadas en lo inventari rebut als 28 de janer

1491 per D. Ramon Gual en notes de Baptista Rullan notari fol. 166 del proces escrivà Ferrer perque la enunciativa de dit inventari no fa plena prova per no citarse actes y titols alguns y perque menos conste que al temps del temps del obit de dit Dr. D. Arnau Desmur fossen existens y es molt factible que dit inventari se continuas ab la sola noticia de algunas notas de algun capbreu de dit D. Arnau que se encontràs puys de tans anys apres de son obit que fonch en 1527 y que no se tinguessen altres noticias y titols com se ha de presumir, no continuantlas en dit inventari rebut en 1491 tant de temps apres lo obit de dit testador el qual havent fundat los beneficis que fundà se ha de presumir que los dotà de los tals censals no obstant apareguen apres en 1491 continuats en lo dit inventari sens citació de titols, fundantse dita presumpció en aquells beneficis se troban dotats de molts de cens contra la Universitat que son reduhits a polisas que en aquell temps eran bons y per los molts que son los aplicats a dits beneficis presumim son los mateixos de dit inventari y faltant com falte la noticia de titols y medis per la justificació de los dits cens no porem ser obligades a responder de ells ni a altre cosa que a la cessio de accions a favor de V. S. dit señor D. Gregori las que en virtud de la restitucio del fideicomis quedaren ja transferidas a favor de los authors de V. S. ab qui convinguerem y firmarem la referida transacció la qual per lo refferit y per no constar que nosaltres ni nostros authors haven cobrat tals censals ni que hajan rebut son capital, ni se hajan alienat deuria mantenirse y en ninguna manera revocarse y lo mateix pretaniam y pretenim en respecte de los dos drets de patronat de los dos beneficis ecclesiàstichs que en dita transacció nos retinguerem, saltim del fundat en la iglesia de sanct Nicolau de la present ciutat, ultra que los quatre en dita parrochial mateixa fundats per dit testador de que en son testament fa expressió pues no conste que el dit quint benefici fou fundat per dit Dr. D. Arnau qui solament en lo testament fa menció de vuyt beneficis, que havia fundat, ço es, quatre en la cathedral y quatre en dita parrochial iglesia havent fet son testament en lo any 1425; y constant de son obit als dos julio de 1427 fol... no constant que en estos dos anys fundas altre benefici no se han de reputar per hereditaris mes que los vuyt no obstant la enunciativa del attestat del arxiver de dita parrochial iglesia dels 22 novembre y 11 dezembre de 1697 fol. 65 del proces escrivà Ferrer de que el possehidor del dit quint benefici en dita iglesia tambe fa carrechs y percep cens y celebrar deu missas una semmana con los possehidors de los altres quatre beneficis perque ço solament prova que fonch fundat *ad instar* y a semblantse de los altres quatre quant a censals, carrechs y obligacions, pero no prova idemptidad de fundador ni del dret de patronat y obsta a V. S. la regla que la semblantsa en algunas cosas no infereix total paridad ni idemptidad y que essent cosas distinctas, censos, carrechs y obligacions de lo que es dret de patronat y fundador no preven de este la idemptidad *quia a diversis non fit illacio*. Y també que basta la possibilitat de ser fundat per algun de sos successors ab semblants censos, carrechs y obligacions per dir en veritat no haverhi prova alguna de ser fundat per un mateix fundador, segons la regla no fa prova de alguna cosa, lo que sols te contingencia per la tal cosa pues la prova ha de conclourer de necesidad y no per mera possibilitat. Y attanent nosaltres ditas parts a las molts difficultats que per la total averiguació de nostras mutuas pretencions se offerexen si per tela judiciaria se havian de terminar, y los molts gastos que se oferirian per arri-

bar a total determinació de totes dites mutuas pretencions, y que ahunque cada qual de nosaltres pretingues possehir en justicia lo que respectivament tenim deduhit y demanat es incert lo exit de la causa si en part o en tot se declararia a favor de una o altre part haventse tots los punts conferits per nostros advocats, una y moltas vegades y concideradas totes las difficultats ab molta reflexió de concell de dits nostros advocats havem convingut, acordat y resolt la present transaccio, evinencia y concordia, tant com de plet duptos y causa incerta ab los pactes y condicio, modo y forma siguents *et non alias nec aliter nec alio modo*.

Segueixen els pactes en sis punts.